

ovrednoti kot moralno neoporečno in celo dobro, »če gre seveda za asimilacijo vrednot«, prek katere naj bi se izpopolnjevala »tako poedina oseba kot skupnost.«

Knjiga dr. Gogale Usoda izseljencev je nedvomno zelo dobrodošla tudi nam Slovincem v matični državi. Na zelo izčrpen in pregleden način nam predstavlja nove idejne tokove med slovenskim izseljenstvom, po drugi strani pa nam prepričljivo pomaga rušiti desetletja stari uradno zapovedani stereotip o monolitni pošasti »SPE« (slovenske politične emigracije v »novoreku« UDBe), saj nam lepo priča o raznolikosti pogledov med slovenskimi političnimi begunci.

Andrej Vovko

Georges Castellan, Antonia Bernard, *La Slovénie*. Paris, 1996, 127 str., ilustr.

V poljudni zbirki *Que sais-je?* je pod številko 3.123 izšlo drobno, toda nepogrešljivo [za Francoze, predvsem!] delo Georgesa Castellana in Antonie Bernard, ki nosi naslov Slovenija. Avtorja predstavita v sedmih poglavjih in v žepnem formatu deželo, ljudi - Slovence, preteklo in sodobno zgodovino, želje in uresničitve, kulturo, gospodarsko in družbeno usmerjenost, preteklo in sodobno književnost in umetnost. Slovenija je razgrnjena! Slovenija je prepoznavna!

Otvoritveno prvo poglavje *Dežela in ljudje* govori o geografski razdelitvi na pet regij in njih značilnosti, o klimatskih kontrastih regij, o številu prebivalcev, ki se je od avstrijskega štetja leta 1857 (1,101.854) povečalo v skoraj stoletju in pol za 80% – v primerjavi s Francijo, kjer se je prebivalstvo namnožilo za 50% – in je tako ob slovenskem štetju leta 1991 v Sloveniji 1,965.986 prebivalcev.

V poglavju *Preteklost Slovencev* pisca seznanita bralce z zgodovino današnjih Slovencev od prazgodovine prek naseljevanj mnogih populacij, invazije Slovanov v šestem stoletju, do začetkov krščanstva, pod bavarsko zaščito (po letu 745). V času *Habsburžanov* (1278-1791) se širijo samostani. Njihova arhitektura, najprej romanska (*Ptuj, Brestanica, Podsreda*) in nato gotška (*Maribor, Celje, Kranj, Ljutomer*) cveti širom po deželi. Konec 15. stoletja italijanska renesansa s kulturo in idejami ter protestantizem s Trubarjem zaznamujeta slovenske kraje. 17. stoletje gradi baročne objekte, cerkve, *Valvasor* napiše *Die Ehre des Herzogtums Krains* (1689). *A. T. Linhart*, predhodnik slovenske inteligence, napiše v nemščini zgodovino Slovencev. Romantično gibanje v Evropi prebudi v 18. stoletju ljubezen do jezika in folklore. Knjižni jezik se tako v prvih desetletjih 19. stoletja hitro razvija in *F. Prešeren* (p)ostane njegov najuglednejši pesnik. 1797 izda *V. Vodnik* pod vplivom idej francoske revolucije prvi slovenski časopis. Francoski vpliv se krepi z Napoleonovo ustanovitvijo Ilirskih provinc. *J. Bleiweis* ustanovi v Ljubljani 1843. leta časopis *Novice*, ki se ukvarjajo s problemi v poljedelstvu, gospodarstvu in načenjajo politična vprašanja. Najpomembnejši dogodek je odprtje *južne železnice leta 1857*, ki je povezala Dunaj prek Celja in Ljubljane s Trstom. Boj za živo slovensko književnost ne upade in, leta 1853 ustanovljeno, *Društvo sv. Mohorja* prične izdajati knjige v slovenščini. Odpirati se pričnejo *čitavnice*, najprej v Trstu, nato drugod. Zadnja tretjina 19. stoletja je v znamenju močnega nacionalnega razvoja. Povečan nemški pritisk je Slovence silil v jugoslovansko rešitev: združitev vseh južnih Slovanov, Hrvatov, Slovencev in Srbov.

Tretje poglavje *Kultura in formiranje naroda* uvodoma ugotovi spremembe, ki jih je prineslo razsvetljenstvo v 18. stoletju. Poleg različnih reform se prično istočasno oblikovati razna intelektualna jedra, npr. *Academia Operosorum* v Ljubljani. Poleg Biblije,

ki doživi nov prevod med leti 1784 in 1804, prevajajo še druga pastoralna dela. Vse to pa je za knjižno slovenščino velik korak naprej. Prebuditeljem gre za znanje in jezik igra največjo vlogo v obdobju, ključnem za zgodovino slovenskega naroda. S protestantizmom, ki že uporablja tiskane knjige, se prične slovenščina uveljavljati in doba je zaznamovana z delom *P. Trubarja*. Od leta 1774 se jezik zaradi obveznega šolanja prične hitro in močno širiti. Po mnenju mnogih slovenskih zgodovinarjev pomeni *Kraynska Grammatika* (1768) avguštinskega meniha *M. Pohlina* mejnik in pričetek nove dobe za oblikovanje narodne zavesti, saj je postalo jasno, da se izobraževanje v šolah lahko izvaja samo v jeziku naroda. Brez univerze ali akademije pa trud ostaja na plečih posameznih zanesenjakov in ljubiteljev. Prvo moderno slovnico je leta 1808 izdal *J. Kopitar*, ki se je zavzemal za ustanovitev katedre slovanskih jezikov na Univerzi na Dunaju. V tem obdobju se pojavi problem poučevanja slovenščine v gimnazijah, ki so predstavljale v slovenskih deželah do 1919 najvišjo izobraževalno ustanovo. Napredek je viden, toda nemščina ostaja še naprej sporazumevalni jezik učenih. Poseben odstavek je namenjen *Francetu Prešernu*, ki je pod estetsko izostrenim mentorstvom prijatelja *M. Čopa* slovenski poeziji uspel prilagoditi najzahtevnejše in najbolj čiste oblike zahodnega pesnjenja. Zavest o sorodnosti slovanskih jezikov filologov (*Kopitar*, *Dobrouský*, *Šafařík*) skupaj z romantično zanesenostjo pesnikov (*Kollár*) so privedle nekatere Slovence na misel o poenotenju vseh jezikov južnih Slovanov. Med najbolj vnete narodove prebuditelje spada duhovnik *A. M. Slomšek*, ki vso svojo energijo vložil v promocijo slovenskega jezika. Pravi kakovostni skok so pripravili mladi slovenski študentje na Dunaju s programom *Zedinjena Slovenija* (1848), ko so zahtevali tudi politične pravice na osnovi jezika in kulture.

Slovenija v Jugoslaviji (1918-1980) je naslov četrtega poglavja, v katerem nas pisca peljeta po zgodovinskih in političnih dogodkih, za Slovence bolj ali manj ugodnih, od prve svetovne vojne, preko prve Jugoslavije in druge svetovne vojne do Titove Jugoslavije. Ljudsko štetje 31. januarja 1921 prešteje 1,054.919 prebivalcev v Sloveniji od skupaj 12 milijonov prebivalcev v državi. Centralistično usmerjena Srbija zmaga na volitvah. Leta 1919 končno odprejo v Ljubljani univerzo ter mnoge znanstvene in kulturne ustanove. »*Bilanca prve Jugoslavije je v očeh Slovencev dvojna: neovrgljivemu ekonomskemu napredku in določenemu številu kulturnih realizacij nasprotuje veliko razočaranje: njihova identiteta ni bila upoštevana na političnem planu, bili so zgolj prebivalci druge cone z ozirom na Srbe*« [str. 49]. Slovenija vstopi v novo Jugoslavijo z voljo »napredne« stranke, ki jo vodijo komunisti. 11. novembra 1945 je izvoljena *Ljudska federativna republika Jugoslavija* s šestimi republikami. Pomembno vlogo slovenskih komunistov odigrata *B. Kidrič* kot organizator in *E. Kardelj* kot teoretik. Agrarna reforma leta 1945 dokončno osvobodi Jugoslavijo nekdanjih kapitalistov. Slovenija prične intenzivno razvijati industrijo in postane vodilna v jugoslovanskem gospodarstvu ter tako pridobiva na samostojnosti. Razkorak med razvitimi (*Slovenija, Hrvaška*) in nerazvitimi republikami je vse večji. Leta 1980 živijo Slovenci bolje, vendar niso zadovoljni. »*Titova smrt 4. maja 1980 pomeni zanje konec druge »jugoslovanske izkušnje*« [str. 61].

Neodvisnost je peto poglavje. Po *Kardeljevi (1979)* in *Titovi (1980)* smrti se je pričel težak boj za oblast v Ljubljani: Srbski komunisti so leta 1982 hoteli Slovincem dati zgolj etnične pravice v federaciji. Leta 1987 objavi *Nova revija* slovenski nacionalni program z zahtevo po političnemu pluralizmu, demokraciji, tržnem gospodarstvu in neodvisnosti v možni jugoslovanski konfederaciji. *Proces proti četverici* leta 1988 slovensko javno mnenje še bolj učvrsti. Po desetdnevni vojni, junija 1991, se federalna vojska

prične 7. julija umikati iz Slovenije in Slovenija postane *de facto* suverena država. »Tako je večstoletna pustolovščina Slovenije končana« [str. 72].

Šesto poglavje *Gospodarstvo Slovenije* s številkami dokazuje, da razpolaga Slovenija (leta 1993) z delovno silo, ki močno presega srednjo vrednost prejšnje Jugoslavije in mnogih vzhodnih držav v Evropi. Raznolikost tal in klime omogočata v Sloveniji tudi raznoliko poljedelstvo. Gozdovi predstavljajo naravno bogastvo dežele in pokrivajo 50% ozemlja. Razvita je metalurška industrija, ki je najmočnejša, dalje lesna industrija ter industrija usnja in tekstila. Rudarstvo ima svoje temelje v srednjem veku, saj je bil rudnik živega srebra v *Idriji* med najpomembnejšimi v Evropi. Avtomobilska industrija *Revoz* v Novem mestu izvaža v Francijo 80.000 avtomobilov na leto. »Postkomunistična kriza, ki je zahtevala celotno prestrukturiranje gospodarstva, še ni končana... Toda Slovenija razpolaga s prepričljivimi aduti in predvsem s kvalificirano delovno silo« [str. 85].

Zadnje, najboljše poglavje, *Slovenska kultura*, govori o slovenski književnosti, ki je najplodnejša v poeziji, medtem ko proza napreduje nekoliko počasneje, saj izobraženci zlahka sledijo evropskim tokovom. Toda v drugi polovici 19. stoletja postane slovenska proza zelo hitro primerljiva z zahodnimi pisatelji in seže v evropski okvir. *J. Jurčič* je napisal prvi pravi roman, *Jurija Kozjaka* (1864) so prevedli v francoščino. *Moderno* izrazito zaznamuje *Iv. Cankar*, največji slovenski pisatelj, ki v svojih delih izraža lepoto in bogastvo jezika ter »zdaj obupano, zdaj poetično ali ironično vizijo sveta in življenja« [str. 93]. 1888. ustanovijo katoliško naravnani pisatelji svojo revijo *Dom in svet*, kjer osvobodeni »estetskega nasilja« – kot ga imenuje *A. Slodnjak* –, ki ga je izvajal teolog *A. Mahnič*, objavljajo in bogatijo slovensko književnost bolj kot pa je to kasneje priznala komunistična kritika: *F. S. Finžgar*, *F. K. Meško*, *Iz. Cankar*. *S. Kosovel*, pesnika krasa, nihajočega med futurizmom in ekspresionizmom, je v francoščino prevedel pesnik *M. Alyn* (1965). Občutljivi pisatelji, kot sta *F. Bevč* in *V. Levstik*, ne morejo mimo socialnih težav. Slovenski junak je bliže kmetu kot pa revolucionarnim sovjetskimi junakom: *M. Kranjc*, *Prežihov Voranc* - *L. Kuhar*, *C. Kosmač*, *I. Potrč*, *A. Ingolič*, medtem ko pa se je *V. Bartol* zelo oddaljil od prevladujočih tokov. Najpomembnejši pesnik-partizan je v drugi svetovni vojni gotovo *Matej Bor* - *Vladimir Pavšič*. Drugi se odločijo za antikomunistični tabor ter postanejo po vojni »sovražniki ljudstva«, npr. *N. Velikonja*, *A. Novačan*. *Karel Destovnik* - *Kajuh* postane žrtev vojne, tudi *F. Balantič*, vendar pa v »antikomunističnemu taboru«. Za literarne zgodovinarje konec druge svetovne vojne običajno pomeni začetek sodobne slovenske književnosti. Po letu 1948 mladi pisatelji odkrivajo svetovne avtorje: *Joyce*, *Kafka*, *Proust*, *T. S. Eliot*, *Sartre*. Z zbirko *Pesmi štirih* (1953) se odprejo vrata novim, mladim pesnikom: *G. Strniša*, *D. Zajc*, *V. Taufer*. Vodilni v slovenski avant-gardi je *T. Šalamun* (*Poker*, 1966). Postmodernistično gibanje 70. let je značilno za *M. Jesiha*, *B. A. Novaka*. Proza doživi modernizacijo v 60. letih: *L. Kovačič*, *Andrej Hieng*. Mnogi pisatelji v slovenskem jeziku prihajajo iz zamejstva: *A. Rebula*, *B. Pahor*, *F. Lipuš*. Pisatelji, ki dokončno pretrgajo vezi s preteklostjo, se pojavijo v 70. letih: *D. Jančar*, *R. Šeligo*, *M. Rožanc*. Brez prevodov tuje književnosti pa slovenska književnost sama ne bi bila tako odprta za tuje vplive. *A. Gradnik* je prevajalec italijanske, španske in kitajske poezije, *M. Klopčič* je prevedel Heineja, Puškina, Lermontova, poleg njih pa še velike evropske klasike. Sočasno s književnostjo pa se razvijata literarna zgodovina in kritika: *F. Kidrič*, *A. Slodnjak*, *A. Ocvirk*, *M. Boršnik*, *J. Vidmar*. Slovensko moderno gledališče otvori *Iv. Cankar* in prevladuje sceno v začetku stoletja. To sceno nadaljujejo: *F. S. Finžgar*, *O. Župančič*, *F. Kozak*. Eksperimentalna gledališča odprejo vrata literarni avant-gardi. Posebno mesto pa ima *I. Mrak* in njegove »himnične tragedije«. Arhitekt *J. Plečnik* in impresionisti (*R.*

Jakopič, I. Grohar, M. Jama) so vodilni v sodobni upodabljaljoči umetnosti. Po prvi svetovni vojni se pojavlja vse več novih tokov: *J. Savinšek, S. Tihec* in drugi. Svetovno priznani pa ostajajo umetniki: *J. Bernik, J. Ciuha, Z. Mušič*. V kratkem pregledu sveta glasbe so omenjeni vsi najvidnejši pretekli predstavniki slovenske resne glasbe ter komponisti: *M. Kogoj, M. Bravničar, S. Osterc*, ki je zaznamoval slovensko glasbeno izražanje, katerega predstavniki so: *P. Ramovš, B. Arnič, L. M. Škerjanc. V. Globokar*, ki je študiral v Parizu in tam tudi deloval, je neločljivo povezan z evropsko glasbeno avantgardo. Že eno leto (1896) po *bratih Lumièrè*, so pričeli predvajati filme. Slovenska kinematografija je v svojih začetkih največ črpala iz književnih del, ki so jih režirali: *F. Štiglic, J. Babič, M. Klopčič*. Pravi avtorski filmi so bolj redki: *B. Hladnik*.

Iz *Zaključka* tega zgoščenega »vodnika« z le redkimi pravopisnimi napakami [gre za slovenska imena] pa sklepne misli: »*Ponosna na lepoto svojih gora, razkazuje številnim turistom bogastvo svojih cerkva, baročnih gradov, zaklade svoje folklore. Da bi le dobila pravo mesto v Evropi tretjega tisočletja.*» [str. 126].

Knjižica je vredna vse pozornosti zaradi preglednosti, zavzetosti, dokumentiranosti obeh piscev ter topline, ki jo izražata. V knjižnicah pa si lahko izposodite [podatek velja za maj 1997] še najnovejšo knjigo avtorice A. Bernard: *Petite histoire de la Slovaquie, Paris 1996* (NUK, UKM, SAZU, Inštitut za novejšo zgodovino) ter njeno doktorsko disertacijo *Jernej Kopitar et les débuts de la slavistique européenne, Paris 1992* (UKM).

Sonja Stergaršek

Polona Šega, *Slovenski kostanjarji na Dunaju: prebivalci nekdanjega velikolaškega okraja kot kostanjarji v cesarskem mestu*. Dolenjska založba, 1997. - (Seidlova zbirka; knj. 19) 119 str., ilustr.

Delo temelji na diplomski nalogi iz leta 1994. V njej je avtorica preučila način življenja zanimive poklicne skupine, značilne za Dunaj in mnoga druga srednjeevropska mesta na prelomu stoletja. Posebej pa so jo zanimali kostanjarji, ki so prihajali iz njenega domačega, nekdanjega velikolaškega okraja. Ob proučevanju pisnih virov je zanesljivejše zasledila šele iz druge polovice 19. stoletja. Med študijskim nekajmesečnim bivanjem na Dunaju se je seznanila s številnejšimi avstrijskimi pisnimi viri. Med triletnim raziskovanjem, v obdobju 1991-93, je opravila pogovore s številnimi informatorji in jim dovolila, da v knjigi sami spregovorijo o značilnostih svojega sezonskega življenja na Dunaju. Poleg posameznikov, ki so nekoč opravljali ta poklic, le ena oseba se je namreč po uradnih podatkih s tem ukvarjala še v času raziskave, so med informatorji tudi ljudje, ki so slišali pripovedovanje kostanjarjev, večinoma njihovi sorodniki.

Slovenski kostanjarji so na Dunaju predstavljali posebno socialno-poklicno strukturo, ki se ni lahko vključevala med avtohtone prebivalce, kar sicer niti ni bilo zaželeno. Osnovna značilnost njihovega življenjskega ritma, ki ga je narekovalo delo, so bile sezonske migracije v tuj kraj, po prvi svetovni vojni pa je šlo celo za meddržavne migracije. Večina je težak poklic kostanjarja opravljala le krajši čas, tj. nekaj let, in jim je boljše plačano delo pripomoglo k boljši materialni življenjski osnovi doma ali pa za nakup vozovnice za Ameriko. Kljub temu, da so se oklepali svojih bivanjskih, prehrabnih in oblačinskih navad, so način dela in druge okoliščine vplivale na to, da so svoje navade popestrili in izboljšali s prevzemom novih. O tem govori avtorica v posebnem poglavju.